ΚΚΕ: ένα ορθόδοξο Κόμμα σε μεταμοντέρνους καιρούς

Το ΚΚΕ αλλάζει; Ναι, το ΚΚΕ αλλάζει. Το ΚΚΕ έχει την ικανότητα να αλλάζει, να προσαρμόζεται στις αλλαγές του (πολιτικού) περιβάλλοντος, ίσως όχι τόσο γρήγορα, όμως οι αλλαγές έχουν μια σχετική μονιμότητα. Στο παρακάτω άρθρο παρακολουθούμε, αρκετά συνοπτικά, τις αλλαγές του ΚΚΕ μέσα στην τελευταία 10ετία και κυρίως από τις εθνικές εκλογές του 2019 έως τις εθνικές εκλογές του 2023. Το άρθρο γράφεται προεκλογικά, συνεπώς δε γνωρίζουμε ούτε τις προεκλογικές διεργασίες της τελευταίας στιγμής, ούτε την έκβαση των εκλογών, όμως δεσμευόμαστε να επανέλθουμε. (ΣτΣ *προφανώς η γράφουσα δεν ενστερνίζεται, κατ' ανάγκη ή εν συνόλω, τις εκτιμήσεις και αποφάσεις του κόμματος, ωστόσο τις καταγράφει και τις καταθέτει).*

Μεταξύ Τακτικής και Στρατηγικής

Μεταξύ της εκλογικής πανωλεθρίας του ΚΚΕ στις εκλογές του 2012 (Μάιος 2012:7,5%, Ιούνιος 2012:4,5%) και της επανασταθεροποίησης του στις εκλογές του 2015 (Ιανουάριος 2015:5,47%, Σεπτέμβριος 2015:5,55%) το ΚΚΕ άλλαξε το πρόγραμμα και το καταστατικό του. Οι αλλαγές δεν προκλήθηκαν από το εκλογικό αποτέλεσμα, μιας και φαίνεται να είναι απόρροια μιας σχεδόν δεκαετούς ζυμώσεως, η οποία αχνοφαίνεται από το 17ο συνέδριο (2005) του κόμματος κι εντεύθεν. Το ΚΚΕ, όπως και όλα τα «ορθόδοξα» ΚΚ, διακρίνει την Στρατηγική, δηλαδή τον καθορισμό της κατεύθυνσης και του τελικού στόχου του κόμματος και της (εργατικής) τάξης, από την Τακτική, η οποία αποτελεί τη μέθοδο (γραμμή) που θα ακολουθήσει το ΚΚΕ. Προφανώς η Τακτική και η Στρατηγική είναι διαλεκτικά δεμένες, αλληλοεπικαθορίζονται και αλληλοδιαμορφώνονται. Η Στρατηγική προκύπτει από την ιστορικοποίηση των συνθηκών και τη μελέτη του καπιταλιστικού συστήματος, ενώ η Τακτική εξαρτάται εν πολλοίς από το επίπεδο του κινήματος και του αντιπάλου.

Στην προκειμένη το ΚΚΕ εκτιμά, επίσημα από το 2013, πως το επίπεδο ανάπτυξης του καπιταλισμού στη χώρα δεν βρίσκεται σε «ενδιάμεση και εξαρτημένη θέση στο ιμπεριαλιστικό σύστημα» (Πρόγραμμα 1996), πλέον βρίσκεται σε «ενδιάμεση θέση» (Πρόγραμμα 2013), χωρίς ωστόσο να αλλάζει την εκτίμηση του για το χαρακτήρα της αλλαγής στη χώρα, η οποία (αλλαγή) θα είναι σοσιαλιστική. Η μετακίνηση από τη μια θέση στην άλλη είχε ως συνέπεια, σε προγραμματικό επίπεδο, την αλλαγή της μετωπικής απεύθυνσης του ΚΚΕ απο το Αντιιμπεριαλιστικό Αντιμονοπωλιακό Δημοκρατικό Μέτωπο (ΑΑΔΜ) στη Λαϊκή Συμμαχία. Το ΑΑΔΜ ήταν ένα κοινωνικο-πολιτικό μέτωπο με πιθανότητα συμμετοχής σε κάποιου είδους μεταβατικής κυβέρνησης στο έδαφος του καπιταλισμού,

ενώ η Λαϊκή Συμμαχία, ο σημερινός μετωπικός στόχος του ΚΚΕ, είναι μια συμμαχία σε κοινωνικό επίπεδο και για κανέναν λόγο και σε καμία περίσταση δε διεκδικεί την εξουσία. Το ΑΑΔΜ ήταν ένα αντιιμπεριλιστικό αντιμονοπωλιακό μέτωπο, ενώ η Λαϊκή Εξουσία ένα αντικαπιταλιστικό αντιμονοπωλιακό μέτωπο. Σε αδρές γραμμές ένα αντιιμπεριαλιστικό αντιμονοπωλιακό μέτωπο οργανώνει την εργατική τάξη να δώσει μια μάχη απέναντι σε ιμπεριαλιστικές δυνάμεις και εμπεριέχεται εντός της η λογικής της εξάρτησης (της Ελλάδας από άλλες πιο ανεπτυγμένες χώρες). Ενώ ένα αντικαπιταλιστικό μέτωπο, όπως η Λαϊκή Συμμαχία, θέτει ως διακύβευμα την άμεση αλλαγή του οικονομικού συστήματος και φυσικά δεν προβληματοποιεί το ζήτημα της εξάρτησης, μιας και δεν υφίσταται.

Αντιστοίχως οι αλλαγές στο καταστατικό του ΚΚΕ ήταν αρκετές ωστόσο όχι τόσο σημαντικές ώστε να αλλάζει η φυσιογνωμία του κόμματος. Συνεπώς το ΚΚΕ δεν αλλάζει τη Στρατηγική του, που είναι ο Σοσιαλισμός, αλλάζει την Τακτική του, δηλαδή αξιοποιεί μια μετωπική πολιτική που εκδιπλώνεται στο κοινωνικό και όχι στο κοινωνικοπολιτικό επίπεδο. Αυτό έχει ως συνέπεια την προσπάθεια διαμόρφωσης διαφορετικών συμμαχιών σε όλα τα επί μέρους μέτωπα, αλλά κυρίως μεταβάλλεται το ακροατήριο στο οποίο απευθύνεται το Κόμμα, το καλεί να συνομιλήσει μαζί του και σε ένα βαθμό το εγκαλεί. Και ενώ η έγκληση εξακολουθεί να απευθύνεται προς την εργατική τάξη, τους μισοπρολετάριους και τη φτωχή αγροτιά πλέον, στο πρόγραμμα του 2013, τα λαϊκά μικροαστικά στρώματα της πόλης αντικαθίστανται από τα λαϊκά στρώματα των αυτοαπασχολούμενων, ενώ η προσέγγιση άλλων «μεσαίων» στρωμάτων δεν είναι εφεξής στις άμεσες προτεραιότητες του κόμματος.

Μορφές κινητοποίησης σε έναν πολυπολικό κόσμο

Όσο κι αν φαίνεται πως αυτές είναι λεπτομέρειες τόσο σημαντικές όσο το φύλο των αγγέλων δυστυχώς ή ευτυχώς είναι πολύ πιο ουσιώδεις. Η και θεσμικά πλέον, στροφή του ΚΚΕ σε μετωπικά σχήματα με κοινωνική βάση και ο προγραμματικός αποκλεισμός οποιασδήποτε συμμαχίας σε πολιτικό επίπεδο αφενός συρρικνώνει σημαντικά τη δεξαμενή απεύθυνσης του ΚΚΕ, αφετέρου αποκλείει, εν πολλοίς, την πιθανότητα αριστερής, ριζοσπαστικής συνεργασίας στο χώρο αριστερά της σοσιαλδημοκρατίας, τουλάχιστον με ευκταίες προοπτικές.

Στη βασική παράμετρο παρέμβασης του ΚΚΕ στο κοινωνικό πεδίο, δηλαδή στο εργατικό συνδικαλιστικό κίνημα, οι αλλαγές ανιχνεύονται σε βάθος εικοσαετίας. Τον Απρίλιο του 1999 συγκροτείται το ΠΑΜΕ ένα συντονιστικό σωματείων, συνδικάτων και εργατικών κέντρων το οποίο, σύμφωνα με τις δεδηλωμένες προθέσεις του ιδρυτικού κειμένου, δεν υποκαθιστά το θεσμικό συνδικαλιστικό κίνημα, ούτε φιλοδοξεί να το κάνει στο μέλλον. Λίγους μήνες αργότερα σε μια συμβολική κίνηση, οι συνδικαλιστικές δυνάμεις του ΚΚΕ αποχώρησαν από το προεδρείο της ΓΣΕΕ και σε μια πορεία χρόνου το ίδιο έπραξαν στην προεδρεία κάποιων Εργατικών Κέντρων. Μέσα στο επόμενο διάστημα καθιερώθηκαν οι ξεχωριστές συγκεντρώσεις των συνδικαλιστικών χώρων που πρόσκεινται στο ΚΚΕ και σε ένα βαθμό συνεχίζεται έως σήμερα. Όμως δε στάθηκε εφικτό να λειτουργήσει ως οιονεί τριτοβάθμιος συνδικαλιστικός φορέας, μιας και ενώ έγινε μια προσπάθεια, το

2010, να οργανωθεί απεργία από φορείς που συσπειρώνονταν στο ΠΑΜΕ, η συμμετοχή δεν επεκτάθηκε σε άλλες ομοσπονδίες ή εργατικά κέντρα πέραν των διοργανωτών και συνεπώς δεν έγινε άλλη απόπειρα εξαγγελίας απεργίας. Και φυσικά δε νομιμοποιείται να διαπραγματευτεί εργατικά δικαιώματα αφού δεν αποτελεί συνομιλητή ούτε του κράτους, ούτε των εκπροσώπων των εργοδοτών.

Ωστόσο, φαίνεται να ενισχύεται ο ρόλος του συνδικαλιστικού βραχίονα του ΚΚΕ εντός του κόμματος μιας και: α) προτεραιοποιούνται οι κλαδικές οργανώσεις, εκείνες που διατάσσουν τις κομματικές δυνάμεις με κριτήρια επαγγελματικά, έναντι των εδαφικών, οι οποίες διατάσσουν το κομματικό δυναμικό με κριτήριο τον τόπο κατοικίας, β) περισσότερα συνδικαλιστικά στελέχη ή στελέχη προερχόμενα από κλαδικές οργανώσεις καταλαμβάνουν αξιώματα στην κομματική ελίτ και γ) οι πρωτοβουλίες που εντάσσονται στο πεδίο του συνδικαλισμού αυξάνονται σημαντικά εις βάρος πρωτοβουλιών σε άλλα πεδία του κοινωνικού.

Ενώ συνέβαιναν τα παραπάνω υποχωρούσε όλο και περισσότερο, μετά το 2005, η κεντρική θέση που κατείχε το αντιιμπεριαλιστικό κίνημα, με προμετωπίδα την ΕΕΔΥΕ, ως μορφή κινητοποίησης του κύκλου επιρροής του ΚΚΕ δηλαδή υποκειμένων πέρα από το οργανωμένο δυναμικό του κόμματος. Το αντιιμπεριαλιστικό κίνημα αποτελεί μετεξέλιξη του φιλειρηνικού κινήματος των δεκαετιών 1960, 1970 και 1980 και η ΕΕΔΥΕ είναι η θρυλική φιλειρηνική οργάνωση με έτος ίδρυσης το 1955 η οποία είχε μέλη, μεταξύ άλλων, τον Γρηγόρη Λαμπράκη και τον Γιάννη Ρίτσο.

Η προτεραιοποίηση του συνδικαλιστικού σκέλους του ΚΚΕ με ενίσχυση του ΠΑΜΕ ως βασική παρέμβαση στο κοινωνικό πεδίο και η περιθωριοποίηση της ΕΕΔΥΕ κινητοποιεί πλέον υποκείμενα με διαφορετικά ταυτοτικά χαρακτηριστικά. Όπως είναι αναμενόμενο η συνδικαλιστική παρέμβαση έχει περισσότερο ταξικά προσανατολισμένα χαρακτηριστικά, σε αντιδιαστολή με το κίνημα ειρήνης, το γονεϊκό ή το γυναικείο κίνημα που λαμβάνουν πιο διαταξικές μορφές. Η νεολαία αποτελεί μια κατηγορία από μόνη της και χρειάζεται ειδική ανάλυση. Μετά την πανωλεθρία των διπλών εκλογών του 2012 όπου το ΚΚΕ πέτυχε το χαμηλότερο ποσοστό του μεταπολιτευτικά (2012 Μάιος:7,5%, 2012 Ιούνιος:4,5%) και αφού η προτροπή προς τους πολίτες και τις πολίτιδες «να διορθώσουν την ψήφο τους» δεν είχε το επιθυμητό αποτέλεσμα, το κόμμα αναδιπλώθηκε και όπως ειπώθηκε νωρίτερα προέβη σε σημαντικές αλλαγές στην Τακτική και τη διάρθρωση του, ενώ συνέχισε να ενισχύει το συνδικαλιστικό βραχίονα του κόμματος.

Στροφή στα κινήματα από τα κάτω;

Προφανώς αυτή η πολιτική του ΚΚΕ δεν του έδωσε τη δυνατότητα να αναπτυχθεί περεταίρω εκλογικά όμως, η αξιοπιστία που του αναγνωρίζεται και δημοσκοπικά (ο όρος «αξιοπιστία» είναι περιγραφικός και όχι αξιολογικός) του δίνει ένα σταθερό ποσοστό των εκλογικών ψήφων, που υπερβαίνει το κατώφλι του 3% και μια σταθερή παρέμβαση στο ελληνικό πολιτικό σύστημα. Ωστόσο, στις εκλογές του 2019 φαίνεται να προβαίνει σε ένα πλατύτερο άνοιγμα, που του επιτρέπει να διατηρήσει δυνάμεις (Ιούλιος 2019:5,3%) προτάσσοντας τη λογική «ψηφίστε μας ακόμη κι αν δε συμφωνείτε σε όλα μαζί μας» και συνεχίζει μετεκλογικά την επαναπροσέγγιση ψηφοφόρων

διευρύνοντας τον κύκλο επιρροής του μέχρι και σήμερα.

Εν μέσω πανδημικής κρίσης τον Ιούνιο του 2021 το ΚΚΕ διοργανώνει το 21ο συνέδριο του και σε ένα κείμενο θέσεων Μπεν Χούρ, 162 σελίδων, διακρίνεται μια στροφή στην μετωπική δράση, κυρίως θέτοντας ερωτήματα για τη σχέση κόμματος-συνδικάτων και ξεκαθαρίζοντας το ρόλο του ΠΑΜΕ ως ένα μετωπικό συντονιστικό το οποίο δεν έχει καμία οργανωτική ή πολιτική ευθύνη. Ενώ προτείνεται η ενίσχυση της παρέμβασης στις πρωτοβάθμιες οργανώσεις, το τελευταίο ίσως λίγο να ξενίζει μιας και στην Μαρξιστική-Λενινιστική λογική που ακολουθεί το ΚΚΕ οι οργανώσεις συγκροτούνται από πάνω προς τα κάτω. Έχει προηγηθεί η κοινή κάθοδο, σε συνδικαλιστικές κινητοποιήσεις, των δυνάμεων του ΚΚΕ με το υπόλοιπο κίνημα, κυρίως με εργαζόμενους στο Δημόσιο ή ευρύτερο Δημόσιο Τομέα. Ένα χρόνο αργότερα (Ιούνιος 2022) το ΠΑΜΕ συγκαλεί πανελλαδικό σώμα, το πρώτο μετά το 2016, το οποίο όμως δεν αποκαλείται συνδιάσκεψή, όπως τα τέσσερα προηγούμενα σώματα, αλλά σύσκεψη. Και ενώ το πνεύμα της συζήτησης μπορεί να διατηρήθηκε ανέπαφο η σημειολογική διαφορά «συνδιάσκεψης» και «σύσκεψης» αντανακλά τη σημασία που καταλαμβάνει στο κομματικό φαντασιακό και ενδεχομένως το βαθμό δέσμευσης από πλευράς συμμετεχουσών οργανώσεων ή/και φορέων απέναντι στις αποφάσεις.

Στο φοιτητικό κίνημα έχει εγκαταλειφθεί εν πολλοίς το ΜΑΣ, το οποίο αποτελούσε τον συνδικαλιστικό βραχίονα-συντονιστικό της ΚΝΕ στο φοιτητικό κίνημα, κάτι αντίστοιχο με το ΠΑΜΕ και οι φοιτητικοί σύλλογοι που ελέγχονται από την κομμουνιστική νεολαία πορεύονται με τους λοιπούς συλλόγους. Φαίνεται ότι έχει δοθεί περισσότερη έμφαση στη στήριξη του φοιτητικού κινήματος και οι εξαιρετικές επιδόσεις των παρατάξεων της ΚΝΕ στις φοιτητικές εκλογές του 2022 και του 2023, όπου κατάφεραν να είναι στην πρώτη θέση στην πλειοψηφία των τριτοβάθμιων σχολών, έδωσαν μια μεγαλύτερη αισιοδοξία. Το κίνημα ειρήνης ενισχύθηκε περεταίρω, σε αυτό ίσως βοήθησε και ο ρωσο-ουκρανικός πόλεμος αλλά και η δυνατότητες απεύθυνσης σε διευρυμένο ακροατήριο όταν αρθρώνονται αντιιμπεριαλιστικά αιτήματα.

Η πολιτική κρίση, που είναι κρίση αντιπροσώπευσης, ενισχυμένη από την οικονομική κρίση και την πανδημία επηρέασαν και το ΚΚΕ το οποίο από τη μια προσπαθεί να αρθρώσει έναν λόγο νηφάλιο και από την άλλη προσπαθεί να διατηρήσει κάποια ριζοσπαστικά χαρακτηριστικά. Η πειθάρχηση με πρόσχημα την υγεία των πολιτών, η απαγόρευση των συναθροίσεων και η έξαρση της κρατικής βίας οδήγησαν στην οργάνωση κομματικών συγκεντρώσεων, όπως την Πρωτομαγιά του 2020, την επέτειο του Πολυτεχνείου το 2020 όπου δεν έλειψαν οι εντάσεις και στην προσφυγή σε έναν λόγο πιο σκληρό και σε υψηλούς τόνους που δε μας έχει συνηθίσει το ΚΚΕ. Αυτή η εκφορά λόγου συνεχίστηκε και το επόμενο διάστημα, ως αντίδραση στις κρατικές δολοφονίες από αστυνομικά πυρά και στην πολύνεκρη κρατική δολοφονία στα Τέμπη. Το ΚΚΕ έχει υιοθετήσει έναν λαϊκότροπο λόγο που όμως πολλές φορές απάδει του ήθους που έχουμε γνωρίσει, όμως καλύπτει τις διαθέσεις μεγαλύτερης μερίδας πολιτών.

Φτάνοντας στο σήμερα, το 2023 ο ΓΓ της ΚΕ του ΚΚΕ Δημήτρης Κουτσούμπας πλέον μιλάει για πιθανότητα συμμετοχής του ΚΚΕ σε κυβέρνηση, θέτοντας πολλές προϋποθέσεις αλλά δεν το

αποκλείει. Τα ψηφοδέλτια του κόμματος ενισχύθηκαν με πρόσωπα από πολιτικούς και κοινωνικούς χώρους όμορους με το ΚΚΕ, κυρίως είναι όψιμοι υποστηρικτές του, όπως και κάποια πρόσωπα που επανήλθαν στο κόμμα μετά από μια μακρά πορεία σε άλλους χώρους. Και ενώ το 21ο συνέδριο του κόμματος (Ιούνιος 2021) προέβλεπε την ανάληψη πρωτοβουλιών, τη συμμετοχή σε κοινωνικές δράσεις και τη συμπόρευση με άλλους πολιτικούς παίκτες, χωρίς να υπάρχει κατ ανάγκη πολιτική σύμπλευση το πρόγραμμα του κόμματος (2013) δεν προβλέπει κάτι ανάλογο. Με δεδομένα όλα τα παραπάνω και την ανάγκη συναρμογής ανθεκτικότητας και προσαρμογής είναι σχεδόν βέβαιο πως το επόμενο διάστημα οι αλλαγές που προκύπτουν στο ΚΚΕ θα θεσμοποιηθούν.

*Η Αιμιλία Βήλου είναι υποψήφια διδάκτωρ Πολιτικής Επιστήμης.